

רומאן פוליטי מורכב ומרתק

(סוף מעמוד 1)

כשנה וחצי נאבק יואל בייסורי מצבו, מצב של חוסר הכרעה אנדרווגינוסי, בין נטייתו הגברית להיות טורף ושולט בין כמיהתו הנשית לרוך ולאהבה. ואלו הן שתי האלטרנאטיבות הפוליטיות שמוצבות לב"חירתה של החברה הישראלית. הנמשל של העלילה המשפחתית הוא מצב חוסר-ההכרעה המתמשך שבו אנו שרויים. התיאום בין הניגודים, שהמיר את האהבה, כבר מיצה את עצמו. והדור הצעיר (נטע) גדל בתוך מצב פאתולוגי זה, בתוך מבוכת הסתירה שהיא טיפוסית לאי-ההכרעה. על חוסר התכלית שבפתרון המתחכם, הסימביוטי (התיאום), סיפר עמוס עוז בשני החלקים הקודמים של הטריולוגיה הפוליטית שלו, שבהם תאר בשני סבבים של התמודדות על הירושה – על הנהגת הגשמתו של הח"זון הציוני-החלוצי. שני הסבבים הסתיימו בפשרת התיאום, שבכוחה היה לגרור את הקפאון המדיני פרק זמן נוסף, אך אין היא מסוגלת לשים קץ לייסורים. ב"מנוחה נכ"ח" (1982) הובא סיפורו של הסבב הראשון. באמצע שנות השישים מגיע זמנו של יוני לרשת את הנהגת הקיבוץ מידי יולק אביו. אך הוא מסרב, כמו יודע שנעלי אביו גדולות ממידות רגליו. יוני מגלה תכונות של "ראש קטן" וחולשת-רצון. מחוסר ברירה מאמץ יולק את הפתרון הסימביוטי, ומשדך בין יוני ועזריה, החולקים ביניהם את רימונה ואת הקיבוץ (עיון מפורט ברומאן – בספרי "ההתפכחות בסיפורת הישראלית", הוצ' יחד 1983). זו היתה ממשלת האחדות הלאומית הראשונה. בסיפור הסבב הראשון פותח גם הרומאן הבא של עוז – "קופסה שחורה" (1987), הוא משחזר את קורות הסבב הראשון של ההורשה תחת שמות שונים. אלכסנדר (יר-

ני) עוסק במחקריו של הפאנאטיזם והפ"ליט, היקה המעשי, עו"ד זקהיים, (עזריה), מנהיג את ענייניו. אך בהמשך הרומאן, הוא מתאר את סבב ההורשה השני (המתרחש באמצע שנות השבעים). הירוש החוקי, בו עז, הוא כבר "ראש זעיר" והוא פסול גם בתור אפשרות לשקם את אחוזת המשפחה המתמוטטת. ושוב נשלף בלית-ברירה הפתרון הסימביוטי: שידוך בינו ובין ניג"דו הגמור – פאנאט כסומו (אינטרפרטאציה של רומאן זה פירסמתי ב"עתון 77", פברואר 1988) זו היתה ממשלת האחדות הלאומית השנייה. כאשר עמוס עוז כתב את "לדעת אשה" לא יכול היה לשער שמ"ערכת הבחירות האחרונה תסתיים בשלי"שית בפתרון הסימביוטי, בין שמאל מנומ" גם וחסר-אונים לימין מתחזק והולך, שכמ"עט והדיח את יריבו מירושת ההנהגה.

אכן רומאן פוליטי

כל הרמזים להשתמעותה הפוליטית של העלילה מפוזרים כבדרך אגב לאורך הרומאן, המתרחש לאחר "שנגמר כבר הע"סק הדפוק בלבנון" (9). פרס עושה בינתיים יפה את עבודתו כראש-ממשלה, אך על-פי ההסכם צפויה רוטרציה בינו ובין שמיר, והדבר מחדד את הוויכוח בין השניים בשאלת הוויתורים הדרושים מצד ישראל כדי ליישב את הסכסוך עם הערבים (131). את ההכרעה הפוליטית מתחיל יואל בה"ענתקת מקום מגוריו בירושלים, שהיא כ"דוע לב הסכסוך, אל פרברית ת"א. יואל מהרהר על משקלם של "יצרי הבושה והג"אוה", כאשר בני-אדם מגלים "חסר בתוך עצמם. לחסר הזה קרא יואל בלבו אהבה". את חסר האהבה הוא מציג כצורה של חר"לי: בני-אדם "רוצים מה שאין ומה שלא יינתן להם. ובמה שמצוי – גם לבם" (31). הדמויות שסובבות את יואל מתחלקות

לשני מחנות ברורים. על "מחנה השלום" נימנים עבריה, נטע, השכן הירושלמי אית"מר ויתקין שניספה יחד עם עבריה ("קולו היה רך, כמשדל אשה ביישנית – וניגן נגי"נות רוסיות צובטות-לב", 16) ושכניו החד"שים אנמארי וראלף ורמונט. אשר לאחר-נים – "השכנים האמריקאים" – הם מדגי"מים כיצד מסוגלת מעצמה לאכוף את רצונה על ישראל העיקשת בדרכי-נועם. למחנה זה משתייכת גם החמות, אביגיל, המזכירה לו את עוונות: "לא שמת לב אליה ואל האהבה שלה עד שכבר היה מאוחר מדי" (76), ואף מזהירה אותו: "יואל, תהר"הר קצת, תעשה אולי פעם אחת חשבון" נפש – אתה כבר גרמת לאסון אחד וככה חס ושלום עוד יקרה כאן אסון חדש" (126). במחנה האחר מנסים להשפיע על הכרעתו של יואל, ירמיהו קורדברו ("הפט"רון", אשר תורם לעלילה את השואה כסי"בה למיליטנטיות), יוקנעם אוסטאשינסקי ("האקרובט") שניהם מהשרות החשאי, מתווך-הדירות אריק קרנץ ("הוא אישית רחוק מלהיות שמאלני", 9) ואמו ליוה המ"איצה בו ללא-הרהר, לחזור לאורח-חיים של פעילות, מאבק והישגים.

עשרים ושלוש השנים בשירות החש"אי, שכמעט נטלו מיואל את צלמו האנושי והפכוהו למכונת-ריגול מושלמת, אף הן אינן מספר מקרי – זהו מניין השנים בין מלחמת ששת הימים לשנות פירסומו של הרומאן, בסיום שנות השמונים. טענות הפוליטיות של הרומאן מתייחסת אל לקחי השנים הללו: אי-אפשר להמשיך עוד בדרך הכוחנית והבלתי-מציאותית, שהיא דרך של יסורים וסירוף, הנמשכת ממלחמת ששת הי"מים ועד היום. נכון שמוזר לאחר שנים של התקשחות והתנהגות טורפנית, אם מחמת הרגל ואם מחמת גאוה "גברית" פנועה, ללכת בדרך האחרת. תאוריו של יואל המ-

תהלך מעדנות במכנסיים קצרים ובחזה חשוף, משתוף, גוזם ושותל בגינה, קורא ספרים, מטפח קשרי-שכנות ושת ליבו לזמרת הצפורים ולמראות הנוף – תאורים אלה הם לפיכך כה קומיים, אך הוא, ממש כמונו, צריך לשקם יכולת שאבדה לו, את היכולת לאהבה פשוטה ולחיים שיש בהם שיגרה בריאה. המשמעות הפוליטית הזו של הרומאן מובהרת על-ידי סיומו של הרומאן. בפרק הסיום, ממיר יואל את תא"ווחו הטורפנית, שהפכה אותו לנכה אנדרו"גיני ולצלב מיוסר, בפעילות אנושית אל"מונית, כאחד מגי רבים, פעילות של התנד"בות בבית החולים. שם הוא מטפל באהבה, בחסד וברחמים בפצעייהם ובליחות-הגוף של המיוסרים: "כל אלה העירו בו לא בחי"לה ולא שיממון ומיאוס כי אם שמחת-נצ"חון עזה, אף כי חשאית, שמחה אשר יואל שוב לא התבייש בה ואף לא נאבק, כמנהגו בדומייה ובהתעלות פנימית: אני, חי, על כן אני משתתף, ולא המתים" (196). וכן בסיום הרומאן: "כך החל יואל רביד לוותר. היות ויכול היה להתבונן, יפה היה בעיניו להתבונן ולהחריש – בתקווה להישנותו של רגע נדיר, לא צפוי, מאותם רגעים אשר בהם מזדהרת להרף עין האפלולית, ובאה הבלחה, בא הבהוב חטוף שאסור להחמיץ אותו ואסור להיסחף בו בהיסח-הדעת. מפ"ני שאולי הוא מסמן את אשר לנכחו מה יש לנו. זולת ההתפעמות והענווה".

עד כאן משמעותו הפוליטית של הרומ"אן "לדעת אשה" – אך מכאן מתחיל הווי"כוח הרעיוני, החוץ-ספרותי, עם מסריו הפוליטיים של הרומאן החדש, שכן רומאן פוליטי, הסובר שמלאה סאת הסבל הלא"מי והמדינה מתקרבת סמוך-סמוך ל"קו האחרון", נכתב כדי לעורר ויכוח כזה.

י. אורן